

Un nou document per a l'estudi de les caramelles de Nadal de les Pitiüses: el ms. 854 de la Biblioteca Nacional de Catalunya

per Jaume Escandell Guasch

Introducció

L'objectiu d'aquest article és fer una nova aportació als coneixements actuals sobre les caramelles de Nadal d'Eivissa i Formentera, mitjançant la difusió d'un text contingut en el ms. 854 de la Biblioteca Nacional de Catalunya. D'aquest document, format per gairebé dos-cents folis i amb una cronologia que abraça els segles XV, XVI i XVII, interessen de manera especial *Los set goyts*, copiats presumiblement durant el segle XV, que evidencien una vinculació inqüestionable amb les caramelles de Nadal de les Pitiüses. No es tracta d'un material inèdit, ja que va ser publicat per primera vegada l'any 1936, però el cert és que, tot i la seua rellevància, cap investigador l'havia tengut en compte fins al moment a l'hora d'abordar l'estudi dels cants de tradició oral d'Eivissa i Formentera.

Les caramelles de Nadal d'Eivissa i Formentera

Les podem definir com un conjunt de goigs dedicats a la Mare de Déu que s'interpreten principalment dins l'església durant la missa de matines de Nadal, tot i que fins aproximadament la dècada de 1960 també era relativament habitual que es cantassin en altres dates pròximes, en el transcurs de vetlades celebrades en cases particulars, sempre que hi hagués algú que ho sol·licitàs expressament. Des del punt de vista musical es tracta d'un cant interpretat en estil redoblat per part d'una esquadra de caramellers, formació composta per un mínim de tres homes: un sonador de flaüta i tambor, un cantador que

també sona castanyoles i un altre cantador que, a més a més, sona l'espasi.

Les caramelles de Nadal s'estructuren en tres parts: els gojos de Maria –o caramelles pròpiament dites–, els gojos i l'oferiment. Els texts de les dues últimes, que funcionen a base de mots¹ de 7 + 7 síl·labes –igual que les cançons–, solien ser diferents per a cada esquadra i l'autoria generalment era ben coneguda, especialment en el cas dels gojos: es tractava de composicions relativament contemporànies als caramellers que les cantaven, fet que permetia recordar qui les havia compost. Per tant, els texts que ens han arribat els hem de situar cronològicament, la majoria d'ells, durant la primera meitat del segle XX o fins i tot més tardans, com és el cas dels gojos que va elaborar el formenterer Josep Torres Costa «Pep Simon» a la dècada de 1960 quan l'esquadra formada per ell mateix, Jaume Roig i Vicent Mayans «Vicent des Ferrer» tornaren a recuperar les caramelles de Nadal a Formentera (Ferrer Juan, 2007: 20).

1. Mantenim aquí la terminologia i la conceptualització estructural dels mateixos cantadors i caramellers, per als quals el terme *mot* constitueix la unitat bàsica per mesurar l'extensió dels texts dels diferents gèneres cantats. El podem definir com a segment literari de 7 + 7 síl·labes amb rima consonant entre els finals i, sovent, amb una altra rima també entre els acabaments de les primeres meitats dels mots. L'aparició de metrificacions diferents, com la de 5 + 5 síl·labes, és realment molt puntual i circumscrita pràcticament als gojos de Maria de les caramelles i a alguna balada hagiogràfica com la Vida de Sant Roc.

Però la primera part de les caramelles, els gojos de Maria, constitueixen un cas ben diferent. D'entrada, es tracta d'un text estès per igual arreu d'Eivissa i Formentera. No només a l'actualitat les esquades actuals canten els mateixos gojos de Maria –amb les petites variacions pròpies de la transmissió oral–, sinó que en la dècada de 1920 això ja succeïa, tal com es desprèn del diari de camp i les notacions realitzades per Baltasar Samper l'any 1928 durant la seua missió per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (Samper & Morey, 2000: 32, 52, 75 i 76). Aquesta uniformitat, que contrasta amb la diversitat de versions en els gojos i l'oferiment, ja és una pista de la seua presumible major antiguitat en comparació amb els texts d'aquestes altres dues parts.

Des del punt de vista literari, els gojos de Maria estan formats per un conjunt de set cobles d'extensió irregular, compostes per mots de 5 + 5 síl·labes que es contraposen als de 7 + 7 síl·labes dels gojos i de l'oferiment. Aquestes cobles queden separades per un coblejoll format per tres mots que, a més de cantar-se a l'inici de la interpretació, es repeteix, a manera de tornada, després de cada cobla. Per altra banda, cadascuna de les cobles conclou amb el mateix mot, la meitat final del qual concorda amb el final del coblejoll.

Però la principal peculiaritat dels gojos de Maria la trobam en les característiques arcaïtzants del text, amb lèxic i formes verbals que difereixen sensiblement del que es troba habitualment en les cançons

del final del segle XIX i primera meitat del segle XX –així com en les diferents versions de gojos i oferiments de les mateixes caramelles–, fins a tal punt que els mateixos cantadors en molts passatges no entenien el que cantaven. En alguns casos aquest fet era el que motivava que els caramellers realitzassin canvis intencionats de paraules per intentar dotar de sentit els mots. Amb aquest fet es confirma, per tant, que els gojos de Maria els hem de situar en un pla cronològic anterior al de les altres dos parts que conformen el conjunt (els gojos i l'ofertament).

Pel que fa a l'estructura temàtica, les set cobles dels gojos de Maria de les caramelles de Nadal de les Pitiüses tracten de l'anunciació (primera cobla), el naixement de Crist (segona cobla), l'adoració dels reis d'Orient (tercera cobla), la resurrecció de Crist (quarta cobla), l'ascensió de Crist (cinquena cobla), la davallada de l'Esperit Sant (sisena cobla) i l'assumpció i coronació de la Verge Maria (setena cobla). Són, en definitiva, episodis rellevants de la vida de la Mare de Déu que formen part dels anomenats set goigs terrenals de Maria.

La tradició dels goigs a la Corona d'Aragó

Els goigs són un tipus de cant religiós amb una àmplia implantació i popularitat a la Corona d'Aragó des de la baixa edat mitjana, de manera que se'n troben arreu de les àrees de parla catalana i també a l'Aragó i a l'illa de Sardenya (Ayats, 2000: 86). El seu contingut lloa les virtuts del Senyor, de la Verge i dels sants, generalment sota una advocació concreta. Es poden entendre, per tant, com una forma de litúrgia popular practicada i emmarcada en situacions devocionals col·lectives, com ara patronatges o processons, entre d'altres, de les quals formen part (Comas, 1981: 213-214).

La gran devoció a la Mare de Déu va afavorir l'aparició d'una important producció de goigs amb aquesta advocació, en els quals es relataven els episodis més destacats de la seua vida i que constituïen

goigs terrenals de la Verge Maria. A Catalunya, la tradició dels set goigs de la Verge ja queda referenciada pel cronista Ramon Muntaner, quan relata que el naixement del rei Jaume I va ser invocat amb misses cantades a Santa Maria: «...que dilluns a honor de madona Santa Maria comencen tots quants preueres, ne homes dordre haja en Muntpesller, a cantar misses de madona Sancta Maria: e queu tenguen VII jorns, a honor dels VII goigs que ella hach del seu char fill...».²

Segons Josep Massot i Muntaner, almenys des del segle XII ja es troben, en la literatura llatina medieval, composicions en vers o en prosa que fan referència als goigs de la vida terrenal de la Mare de Déu: l'anunciació, la visitació, el naixement de Jesús, l'adoració dels reis d'Orient, la presentació al Temple, la resurrecció, l'ascensió, la vinguda de l'Esperit Sant, o l'assumpció. El nombre d'aquests goigs és variable –pot arribar als vint o vint-i-cinc–, tot i que els models més habituals s'acaben fixant en cinc, set o quinze. Aquests *Gaudia Beatae Mariae Virginis* aviat s'anaren imitant i traduint a altres llengües, entre altres la catalana, en la qual ja trobam diversos exemples durant el segle XIV (Massot i Muntaner, 1976: 272).

Segurament un dels casos més coneguts –tal vegada perquè és el primer que incorpora notació musical– és el de la *Ballada dels goytxs de nostre dona en vulgar cathallan, a ball redon* del còdex I de la Biblioteca del Monestir de Montserrat, més conegut com Llibre Vermell de Montserrat, copiat a les darreries del segle XIV (Gómez Muntané, 1990: 41). La seua relació amb els gojos de Maria de les caramelles de Nadal de les Pitiüses és evident pel que fa a temàtica de les cobles, però la mètrica i el tipus d'estrofa o cobla és diferent. Altrament, la regularitat formal de la composició del Lli-

bre Vermell –totes les cobles contenen un mateix nombre de versos d'igual mètrica– contrasta amb les diferents extensions de les cobles de les caramelles de les Pitiüses.

Un altre cas que segueix un plantejament similar és el dels set goigs terrenals de la Mare de Déu continguts en el ms. 91 de l'Arxiu Capítular de Girona, de final del segle XIV. El conjunt consta de set cobles de la mateixa extensió i característiques mètriques, a més d'un respost inicial i una tornada final. Les cobles concorden, temàticament parlant, amb les dels gojos de Maria de les caramelles de Nadal.

Aquests són només dos exemples de les nombroses composicions escrites en llatí, occità i català que commemoren els goigs terrenals de la Verge Maria (Comas, 1981: 217) i que es poden considerar derivades de l'himne llatí *Gaude, virgo mater Christi* (Vila, 2003: 179). Però d'entre el repertori de goigs coneguts a l'àrea de la Corona d'Aragó, resulta de referència obligada per a l'estudi de les caramelles de Nadal de les Pitiüses una composició titulada *Los set goyts* que apareix copiada en el ms. 854 de la Biblioteca Nacional de Catalunya. Totes dos comparteixen una macroestructura de set cobles i una tornada que tracten les mateixes temàtiques –amb alguns canvis d'ordre que seguidament indicarem– i, a més a més, un nombre elevat de seqüències textuais que confirmen que ens trobam davant uns mateixos goigs transformats, això sí, per la transmissió oral al llarg de molts anys.

El ms. 854 de la Biblioteca Nacional de Catalunya

És un document que conté miscel·lània devocional majoritàriament en català però també en llatí. Consta de 195 folis de paper, amb enquadernació de protecció realitzada en pell incorporada en el segle XX. En l'escriptura del seu contingut hi varen intervenir diverses mans, dins d'un marc cronològic que abraça des del segle XV fins al segle XVII (Duran, 1998: 239–242). En els folis 117–118v es troba el text que inte-

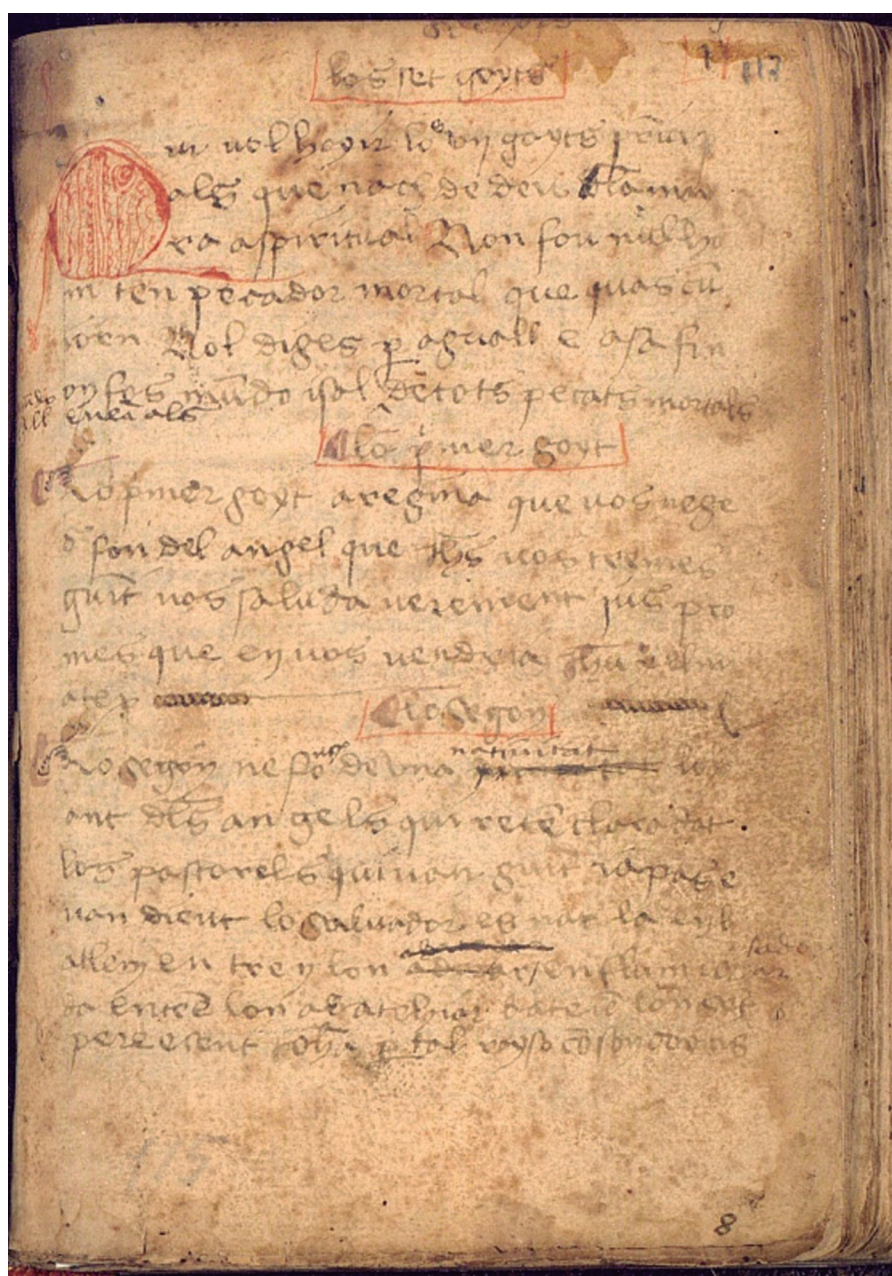
2. Muntaner, Ramon. *Chronica, o descripció dels fets, e hazanyes del inclyt rey Don Jaume primer* [Edició impresa]. València: Viuda de Ioan May Flandro, 1558. Capítol 4 (f. 4v). Versió digitalitzada consultable a la Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives.

ressa de cara a aquest article: uns goigs a la Mare de Déu que porten per títol *Los set goyts*. Consten de set cobles d'extensió irregular, formades per versos també desiguals –tot i que amb predomini dels decasil·làbics– que mantenen rima assonant amb marcada tendència a la consonància. A l'inici presenten una introducció de sis versos de característiques similars als de les cobles, mentre que al final apareix un petit fragment d'onze versos la majoria d'ells heptasil·làbics.

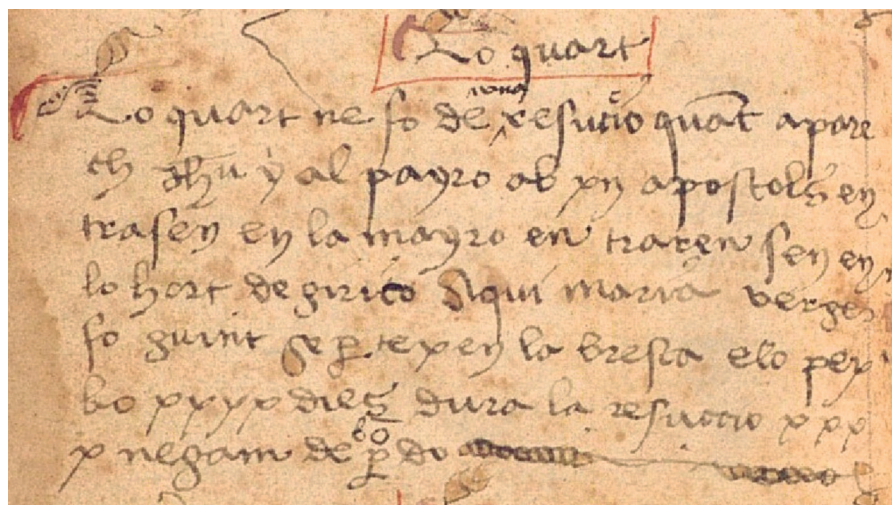
El goigs s'inicien amb una caplletra en vermell ornamentada. El títol inicial i les indicacions de cada cobla estan requadrats també amb tinta vermella. El text està escrit amb tinta negra, amb una escriptura que podríem considerar gòtica cursiva molt arrodonida i amb freqüents abreviacions. Tot junt fa pensar en una cronologia que es podria situar a les darreries del segle xv. Resulta significatiu, també, l'elevat nombre de correccions que conté, el que resulta una prova clara de l'ús que va tenir el manuscrit.

Crida l'atenció que tant en les set cobles com en la introducció i en la tornada final els versos no apareixen delimitats per canvis de línia; l'escriptura no reflecteix la mètrica, sinó que els versos s'enllacen uns amb els altres com si es tractàs d'un escrit en prosa. Aquest fet podria tenir a veure amb la forma de transmissió del material. Si consideram que *Los set goyts* del ms. 854 són una fixació per escrit d'una composició transmesa oralment, posada sobre el paper després de ser escoltada i memoritzada o bé dictada per una altra persona, cobra més sentit el fet d'ometre la delimitació de les unitats mètriques de l'estructura poètica, a diferència del que succeeix quan la transmissió del material es fa sempre a través de la còpia escrita.

Les similituds entre les caramelles de Nadal de les Pitiüses i *Los set goyts* del ms. 854 són ben evidents. A nivell macroestructural o de conjunt, s'organitzen en set cobles que, a més a més, tracten els mateixos episodis de la vida terre-



A dalt, inici de *Los set goyts* (f. 117r). Biblioteca Nacional de Catalunya. A baix, detall de la quarta cobla (f. 117v). Biblioteca Nacional de Catalunya.



	Set goigs terrenals de Maria ms. 91 ACG	<i>Los set goyts</i> ms. 854 BNC	Gojos de Maria Caramelles de Nadal Pitiüses
Cobla I	Anunciació	Anunciació	Anunciació
Cobla II	Naixement de Crist	Naixement de Crist	Naixement de Crist
Cobla III	Adoració dels reis	Adoració dels reis	Adoració dels reis
Cobla IV	Resurrecció	Resurrecció	Resurrecció
Cobla V	Ascensió de Crist	Davallada de l'Esperit Sant	Ascensió de Crist
Cobla VI	Davallada de l'Esperit Sant	Assumpció de Maria	Davallada de l'Esperit Sant
Cobla VII	Assumpció de Maria	Ascensió de Crist	Assumpció de Maria

nal de la Verge Maria, amb un canvi d'ordre en les cobles cinquena, sisens i setena. El plantejament dels gojos de Maria de les caramelles, en canvi, manté el model dels anteriorment mencionats goigs del s. XIV del ms. 91 de l'Arxiu Capítular de Girona. L'esquema temàtic de les cobles es visualitza millor en la taula que reproduïm a la part superior de la pàgina.

De la mateixa manera, també tenen en comú una cobla introductòria, que en el cas de les caramelles rep la donominació de *coblejoll* i s'interpreta no només a l'inici, sinó també després de cadascuna de les set cobles. Pel que fa al conjunt de versos finals de *Los set goyts* –que Serra i Baldó considera un afegit posterior–, fan la mateixa funció d'acomiadament i petició de protecció divina que l'oferiment de les caramelles que clou el conjunt una vegada finalitzats els gojos.

L'existència a Catalunya de gogis amb una cobla preparatòria ja la menciona Aramon i Serra (1997: 90-91), qui justament cita i reproduïx, com a exemple, l'inici de *Los set goyts* del ms. 854 de la Biblioteca Nacional de Catalunya. Es tracta, en definitiva, del mateix esquema organitzatiu que segueixen els gojos de Maria de les caramelles de Nadal de les Pitiüses: la cobla preparatòria a la que fa referència equival al coblejoll.

Però les similituds més rellevants apareixen en el contingut de les cobles, ja que es constata la presència d'un elevat nombre de fórmules textuais comuns en ambdues composicions que permeten afirmar que *Los set goyts* i els gojos de Maria de les caramelles pitiüses són dues manifestacions d'una mateixa composició que han sofert les trans-

formacions pròpies de la transmissió oral.

Aquesta unitat del material literari ja s'evidencia en la mateixa cobla introductòria: els dos primers versos de *Los set goyts*, «Qui vol hoyr los ·vii· goyts principals / que n'ach de Déu la Mayra espiritual?», queden reformulats com a coblejoll en els gojos de Maria de les caramelles com «Sant goig prencipal de nat fill de Déu / Mare esperital, –Qui em vol oir?». En aquest petit fragment ja es poden apreciar aquestes transformacions fruit de l'oralitat que abans hem mencionat: el «Sant goig prencipal» amb què comencen tots els gojos de Maria que avui per avui es canten en les caramelles d'Eivissa i Formentera és la transformació de «vii· goyts principals» que apareix escrit en *Los set goyts*. «Set» passa a convertir-se en «sant», ajudat per la similitud fonètica d'ambdós termes. En canvi, en una versió del gojos de Maria recollida per Baltasar Samper l'any 1928 per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, dictada per Antoni Torres Ribes, de Sant Agustí des Vedrà, de setanta anys d'edat, el coblejoll començava amb el mot «Set goigs principals del nat fill de Déu».³

Les similituds que s'observen entre *Los set goyts* i els gojos de Maria s'han de considerar equiparables a les que presenten les balades de les Pitiüses –freqüentment denominades *romanços*– en comparació amb les versions recollides en

altres indrets de parla catalana. Aquest fet s'evidencia en comparar els texts que conformen l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.⁴

El repertori de balades recollides arreu de Catalunya, País Valencià i les illes Balears durant les dècades de 1920 i 1930 és relativament limitat –*El testament d'Amèlia*, *La Blancaflor*, *La Dida* o *L'infantina de França* són alguns dels títols més freqüents que es recolliren a les Pitiüses–, però el nombre de versions de cadascuna és elevat, el que permet realitzar una anàlisi comparativa interessant. El fet que la seua transmissió sempre s'hagi realitzat de manera oral ha comportat l'aparició de nombroses variacions de cadascuna d'aquestes balades. Les diferències no només apareixen entre indrets geogràfics allunyats, sinó entre versions proporcionades per diferents informadors d'un mateix indret. Tot i això, quan s'analitza aquesta variabilitat de manera més global, en la comunitat lingüística en conjunt, s'observa que les diferències són merament superficials, bàsicament de caràcter lèxic i sintàctic, i que tenen lloc entorn d'un argument i d'un títol comú i invariable a tot el domini esmentat, de manera que es reconeixen perfectament. És, per tant, una relació d'aquest tipus la que detectam entre els goigs de Maria de les caramelles i *Los set goyts* del ms. 854 de la Biblioteca Nacional de Catalunya.

En la primera publicació d'aquests goig feta l'any 1936, Alfons Serra i Baldó ja esmenta l'oralitat com a factor que va influir en la forma del que finalment es va fixar

4. Aquesta col·lecció, amb el títol *Materials per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, està editada per l'Abadia de Montserrat i consta de vint-i-un volums. El volum x, publicat l'any 2000 a cura de Josep Massot i Muntaner, és el que conté els materials recollits a les Pitiüses l'any 1928. Catalunya.

5. Versió dictada per Jaume Roig Mayans, del Pilar de la Mola (Formentera). Es tracta dels gojos de Maria que Josep Torres Costa «Pep Simon» va copiar d'una plagueta de Vicent Verdura de can Mateu des Molí, Sant Francesc Xavier (Marí & Escandell, inèdit, p. 59 del vol. I i p. 68-70 del vol. II).

per escrit. Amb un cert menyspreu cap a aquest procediment de variació, afirma sobre *Los set goyts* que «segurament es tracta d'un primitiu text regularment versificat molt malmès per la tradició oral» (Serra i Baldó, 1936: 372-374).

Per tal de poder apreciar millor la relació entre els dos texts, oferim tot seguit una comparació de *Los set goyts* –prenent la transcripció feta per Serra i Baldó el 1936– (columna esquerra), amb les caramelles de Nadal d'Eivissa i Formentera (co-

lumna dreta).⁵ En el cas de *Los set goyts* s'ha alterat l'ordre de les últimes tres cobles per tal de fer-les correspondre temàticament amb els gojos de Maria i poder efectuar millor la comparativa.

Los set goyts

Qui vol hoyir los ·vii· goyts principals
que n'ach de Déu la Mayra aspiritual?
No·n fou nul hom ten pecador mortal
que quascun jorn no·l digés per aguall,
e a sa fin en fos mundo i sal
de tots pecats mortals e venials.

Lo primer goyt

Lo primer goyt, o regina, que vós n'egés,
fou del àngel que Jesús vos tremès
quant vos saludà verement i·us promès
que en vós vendria Jesucrist El matex.

Lo segon

Lo segon ne fonch de una nativitat:
lo xant dels àngels qui reten claradat,
los pastorels qui van guint i a pas
e van dient: "Lo Salvador és nat!"...
La en Batlem entren-lo·n adorar;
en flum Jordà entren-lo·n a batehiar:
bateien-lo·n Sent Pere e Sent Johan,
per tal raysó com són coycís germans.

Lo terç

Lo terç ne fo de una astela molt luent,
quant se aparech als ·iiij· Reys de orient;
auferen vos, Verge, un ten honrat present:
aur i ensens i mira mexement,
per dar entendre que Déus és verament
[e] tot altro és nient.

Lo quart

Lo quart ne fo de resu[rrec]ció,
quant aparech Jesucrist al payró;
ab ·xij· apòstols, entra-se·n en la maysó;
entraren-se·n en lo hort de Giricó:
aquí Maria Verge fo,
guint se partexen la bresca e lo pex bo.
·xxxx· dies dura la resu[rre]cció:
·xxxx· negam de bon perdó.

Caramelles de Nadal

Sant goig prencipal de nat Fill de Déu
Mare esperital, –Qui em vol oir?
Sant goig prencipal de nat Fill de Déu

Primera cobla

Sou lo primer goig Verge quan vós éreu,
Verge quan vós éreu sòmit Fill de Déu.
L'àngel mo'n tramès diu Sant Gabriel,
bendit i promès diu que ara vendrà.
Missatge cortès qui mo'n saludà
i s'encarnarà Mare el Fill de Déu
i el Fill de Déu diu: –Qui em vol oir?

Segona cobla

La segona en fonc la divinitat
quan baixaren àngels daven claredat
i los pastorets van diguent en part,
en part van diguent: –Nostro Senyor és nat.
Nostro Senyor és nat allà dins Betlem,
entrem a adorar-lo si ell això feim.
Si ell això feim mo'n puguem salvar
i un bon jutjament mos vuiga Déu dar.
Mos vuiga Déu dar la glòria a tots
i los pecadors: –Qui em vol oir?

Tercera cobla

La tercera en Verge d'un estel lluent
Quan los tres bons Reis 'naven a Oriens
A Oriens anaven per or i argent
Fill pel naixement com s'ha de mostrar
Com s'ha de mostrar que ell ho era Déu
Com ell era i és mos vuiga Déu dar
Mos vuiga Déu dar la glòria a tots.
I a los pecadors: –Qui em vol oir?

Quarta cobla

La quartera ho fonc d'una oració,
quan rempareguéreu Mare amb son Senyor
i los dotze apòstols Déu per companyó,
Mare i Magdalena dins l'hort Jericó
partiren la bresca junt amb lo peix bo.
Los tres pans de l'ordi del quin forn major,
cent coranta dies tenim de perdó
i altres cent coranta benedecció.
Pregueu per Vós Mare vòstron Fill mos do,
vòstron Fill mos do la glòria a tots
i a los pecadors: –Qui em vol oir?

Lo setè

Lo setèn do bel vos sebrem comptar
quant veureu lo cel obrir i tancar:
ànimes justes aplegar aurà,
ni qui-s volran amagar,
diran los àngels: “No sia de amagar!,
los bons i los mals así-s vendran jutgar.”
O Verge e pura, dau-nos tal jutgament
que en paradís nos anem tres dretament.

Lo cinquè

Lo cinquè fo de ·v· molt gran e no petit,
com dexondit del cel Sant Aspirit.
Are-m membrera'm e mes e ens infans petits...,
per so som nós ten enfortits
que no creem lo don i l'enemich
qui tots jorns ne fa b[r]logit.

Lo sisè

Lo sisè ne fo de un xant ple de una dolçor:
munten-le-se-n, la Mayre, al Salvador,
munten-la-se-n martris i confesós,
presenten-le-n a Déu Nostro Senyor,
aseuen-le-n a una cadira d'or,
coronen-le-n de tres noveles flos.

En aquest alberch de Déu,
bona pasca li do Déu:
sich ha dona maridada,
Déu li sall son senyor;
sich ha ànima ponsela,
Déu lech traga ab honor
i ab pietat
en les mans de Déu senyat.
Sen Pere gloriós,
gran mercè ayau de nós
i de vós i de tots los pecadós.
Amén.

Cinquena cobla

La quintena en Verge quan la sabrem dir.
Quan la sabrem dir ben dit i cantat,
quan véreu el Cel obrir i tancar.
Salvador del món el véreu pujar,
davallar no el véreu, grans seran los plors,
mijors són los gotjos que haurem de cantar.
Per un plor Déu l'àngel no és cas d'esmaiar,
los bons i los mals vendran a jutjar
i un bon jutgament mos vuiga Déu dar.
Mos vuiga Déu dar la glòria a tots
i a los pecadors: –Qui em vol oir?

Sisena cobla

La sisena en Verge del gran i el petit
quan la desxondiren del Sant Esperit.
Les treuen del cos i de l'esperit
i a jutjar les duen allà al Paradís.
Lo que sigui just cada u tendrà
si ho vol Déu Jesús mos vuiga Déu dar.
Mos vuiga Déu dar la glòria a tots
i a los pecadors: –Qui em vol oir?

Setena cobla

La setena en Verge d'una gran dolçor,
quan se'n pujà Mare amb son salvador.
Àngels i arcàngels, màrtirs porfessó
coronaren-les de nou belles flos
i assignueren-les cadires majors
i les presentaren a Déu gloriós
i li varen dir: –Ai! Mirau Senyor,
quin present tan fi del bon presentor.
Pregau per Vós Mare vòstron Fill mo'n do,
vòstron Fill mos do la glòria a tots
i a los pecadors: –Qui em vol oir?

A falta de més pistes que ens permetin establir una datació exacta de la secció del manuscrit on

es troben *Los set goyts*, la seua possible datació de final del segle xv que proposàvem anteriorment con-

trasta amb el que succeeix en els folis immediatament precedents, amb una escriptura que ja presenta

trets més moderns, fet que es confirma amb la inscripció que apareix en el foli 116 (línies quarta i cinquena del recte), on es llegeix «...per nostro sant para papa Julio secundo qui és de present...», el que ens situaria entre 1503 i 1513. Com deim, però, el foli 117 on comencen *Los set goyts* –segons la foliació moderna a llapis que serveix de referència actual del manuscrit– coincideix amb l'inici d'una secció amb una foliació anterior en numeració romana que comença des del número I, el que explicaria que pogués tractar-se d'un fascicle del segle XV que durant el segle XVII o amb posterioritat s'hauria enquadrinat juntament amb altres materials dels segles XV, XVI i XVII.

Aquesta versió concreta de *Los set goyts* en cap cas es pot interpretar com la composició literària escrita primigènia de la qual degueren derivar les caramelles d'Eivissa i Formentera, bàsicament perquè, com ja hem dit, les evidències de l'oralitat com a procediment de transmissió són prou clares. Per tant, resulta molt més coherent considerar-la com una fixació escrita, durant les darreries del segle XV, d'uns goigs de tradició oral que en aquells moments circulaven dins dels territoris de la Corona d'Aragó.

Tot això ens condueix a afirmar que els gojos de Maria que s'interpreten a l'inici de les caramelles de Nadal a Eivissa i Formentera ja eren populars a Catalunya al final del segle XV, de manera que la presumible existència d'una font escrita que hauria servit de focus de la posterior transmissió oral d'aquesta composició, necessàriament s'hauria de situar amb anterioritat a l'escriptura de *Los set goyts* del ms. 854 de la Biblioteca Nacional de Catalunya.

De quina manera i en quin moment exacte s'introduïren aquests goigs a Eivissa són qüestions que, ara per ara, encara no podem respondre amb certesa. Podrien haver arribat durant el mateix segle XV o fins i tot abans si considerem que quan varen ser escrits en el ms. 854 ja gaudien de popula-

ritat. Però tampoc veim impediment, en aquests moments, per pensar que s'haguessin pogut introduir més tardanament, ja en el segle XVI o més endavant. En aquest sentit, una detinguda anàlisi comparativa des del punt de vista filològic entre el text pitiús i el del manuscrit segurament podria proporcionar arguments més concloents sobre la cronologia de la recepció d'aquesta composició a les Pitiüses.

Finalment, la recerca documental en els diferents arxius eclesiàstics també podria proporcionar novetats rellevants. La localització de noves referències a la gogística mariana de ben segur contribuiria a esclarir les possibles vies introducció d'aquests goigs a Eivissa. No hem d'oblidar que el mateix Serra i Baldó ja fa referència a la intensa propaganda de la vida de la Verge que l'ordre dels dominics va dur a terme des de l'inici de la seua actuació apostòlica (Serra i Baldó, 1936: 367), el que fa que ens preguntem, d'entrada, si la introducció dels goigs de Maria a Eivissa no podria estar relacionada amb la labor d'aquest ordre establerta a l'illa el 1580 i que justament destacava per la seua dedicació a la predicació.

Bibliografia

ARAMON I SERRA, A. (1997). *Estudis de llengua i literatura*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

AYATS ABEYÀ, Jaume (2001). «El sorgiment de la cançó popular», a Aviñoa, Xosé [dir.] *Història de la música catalana, valenciana i balear*, vol. 6. Barcelona: Edicions 62, p. 12-44.

— (2007). *Les chants traditionnels des Pays Catalans*. Boulac: Centre Occitan des Musiques et Danses Traditionnelles Toulouse Midi-Pyrénées.

COMAS, Antoni (1981). *Historia de la literatura catalana*, vol. IV. Barcelona: Ariel.

GÓMEZ MUNTANÉ, M. Carmen (1990). *El Llibre Vermell de Montserrat. Cantos y danzas*. Barcelona: Los libros de la Frontera.

FERRER JUAN, Andreu (2008). «Jaume Roig Mayans. Un home

franc», a *VII Jornades de Cultura Popular de les Pitiüses*. Eivissa: Federació de Colles de Ball i Cultura Popular d'Eivissa i Formentera, p. 13-35.

FERRER I MAYANS, Vicent (2010). *Pep Simon. El cant entre dos mons*. Palma: Institut d'Estudis Balearics.

MARÍ SERRA, Cati (2005). «Ses caramelles a la parròquia de Sant Josep de sa Talaia», a *IV Jornades de Cultura Popular de les Pitiüses*. Eivissa: Federació de Colles de Ball i Cultura Popular d'Eivissa i Formentera, p. 85-124.

MARÍ, Cati; ESCANDELL, Jaume. *Els gèneres cantats a Eivissa i Formentera* [Estudi inèdit elaborat els anys 2004 i 2005 amb el patrocini d'una beca de recerca del Consell Insular d'Eivissa i Formentera].

MASSOT I MUNTANER, Josep (1976). «La literatura religiosa de l'edat mitjana en la tradició oral d'avui», a *Actes del tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Oxford: Dolphin Book, p. 271-283.

PAGÈS, A. (1936). «La dansa provençale et les goigs en Catalogne», a *Homenatge a Antoni Rubió*, vol. 1. Barcelona, p. 201-224.

SAMPER, Baltasar; MOREY, Ramon (2000). «Memòria de la missió de recerca de cançons i músiques populars realitzada per Baltasar Samper i Ramon Morey a Mallorca, Eivissa i Formentera del 7 d'agost al 27 de setembre de 1928 per comanda de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya». A: Massot i Muntaner, Josep [cur.]. *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials. Memòries de missions de recerca*, vol. X. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

SERRA I BALDÓ, Alfons (1936). «Els 'goigs de la Verge Maria' en l'antiga poesia catalana», a *Homenatge a Antoni Rubió*, vol. 3. Barcelona, p. 367-386.

VILA, Pep (2000). «Els set goigs terrenals de la Verge Maria de la Catedral de Girona», a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. 44, p. 179-184.

JAUME ESCANDELL GUASCH ■